

Теоретичні засади обліку формування та використання резервів на підприємстві

Необхідність створення резервів на підприємстві обумовлена одним із принципів ведення бухгалтерського обліку, а саме розмежування доходів і витрат між звітними періодами. При цьому якщо резерви не створюються, то це розцінюється як порушення встановленого порядку ведення бухгалтерського обліку. Метою статті є узагальнення національних та міжнародних положень обліку формування та використання резервів на підприємстві та розробка пропозицій з удосконалення порядку їх відображення у фінансовій звітності. Розкрито структуру забезпечень згідно вимог чинного законодавства. Здійснено порівняльний аналіз норм П(С)БО 11 «Зобов'язання» та МСБО 37 «Забезпечення, умовні зобов'язання та умовні активи». Виявлено як спільні, так і відмінні ознаки національного та міжнародного законодавства в частині формування резервів (забезпечень) під умовні зобов'язання. Основними спільними ознаками визначено: умови визнання резерву (забезпечення); цільове призначення резерву (забезпечення); наявність заборони створення резерву для покриття майбутніх збитків від діяльності підприємства. Основними відмінними ознаками є порядок оцінки створеного резерву (забезпечення) під умовні зобов'язання, різний перелік витрат, на відшкодування яких створюється резерв (забезпечення). Розкрито основні засади створення резерву сумнівних боргів за вимогами П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість». Виявлено, що по суті будь-яке зобов'язання – це завжди неминучі витрати періоду чи майбутніх періодів. У зв'язку з цим, пропонується визначити поняття забезпечень, як неминучі витрати, пов'язані з виконанням зобов'язання, яке характеризується невизначеною сумою або часом погашення на дату балансу.

Ключові слова: Міжнародні стандарти фінансової звітності, національні стандарти бухгалтерського обліку, резерв сумнівних боргів, резерв на відпустку, дебіторська заборгованість.

Theoretical Bases of Accounting for the Formation and Use of Enterprise Reserves

The need to create reserves of the enterprise is due to one of the principles of accounting, namely the division of income and expenses between reporting periods. Moreover, if the reserves are not created, it is regarded as a violation of the established order of accounting. The purpose of the article is to summarize the national and international provisions for accounting for the formation and use of enterprise reserves and to develop proposals for complying with the procedure for their reflection in financial statements. The structure of provisions was disclosed in accordance with the requirements of current legislation. A comparative analysis of the norms National Accounting Standard 11 "Liabilities" and IAS 37 "Provisions, contingent liabilities and contingent assets" was carried out. The general and distinctive features of national and international legislation in terms of the formation and use of reserves have been identified. The common features include: conditions for the recognition of the reserve; purpose of the reserve; the prohibition of creating a reserve to cover future losses from the activities of the enterprise. The distinctive features are the procedure for assessing the created reserve for contingent liabilities, a different list of expenses for which the reserve is created. The basic principles of creating a reserve of doubtful debts in accordance with the requirements of National Accounting Standard 10 "Receivables" were disclosed. It was revealed that in essence any obligation is always the inevitable expenses of a current period or future periods. In this regard, it is proposed to define the concept of collateral as the inevitable costs associated with the fulfillment of an liability, which is characterized by an uncertain amount or time of repayment at the balance sheet date.

Keywords: IFRS, national accounting standards, reserve for doubtful debts, reserve for vacations, receivables.

* Падій Ірина Олександрівна, аспірант Національного наукового центру «Інститут аграрної економіки» (м. Київ).

Постановка проблеми. Обліково-аналітичне забезпечення, як складова інформаційної бази підприємства, дає змогу підвищити ефективність прийняття рішень на стратегічному та операційному рівнях управління діяльністю підприємства. Можливими шляхами зміцнення фінансового стану підприємств є контроль за його фактичними розрахунками, динамікою дебіторської та кредиторської заборгованості, виявлення та прогнозування можливих незапланованих витрат і збитків у поточному та майбутніх звітних періодах. В цьому контексті завданням обліково-аналітичного забезпечення діяльності підприємства є формування в бухгалтерському обліку методичної та практичної основи для запровадження ефективної резервної системи. Недосконалість нормативного забезпечення регулювання питань обліку та оцінки резервів зумовлює дискусію як на теоретичному, так і на практичному рівнях. Відтак актуалізується потреба в узагальненні результатів досліджень вчених з метою виявлення проблемних питань обліку та контролю резервів (умовних зобов'язань), уточнення їх сутності в умовах нестабільного економічного середовища.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проведений аналіз літературних джерел свідчить про наявність різних підходів вітчизняних науковців до трактування сутності поняття резервування. Більшість посилається на визначення, надане в П(С)БО 11 «Зобов'язання» та П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість», які відносять забезпечення до власних джерел фінансування. Такий підхід пропонується Р.Є. Грачовою [3], І.Г. Кириченко, М.О. Козловою [6], І.Я. Омецінською [9], В.В. Сопком, Ю.Д. Чацькісом [16], М.І. Бондар, Л.Г. Ловінською, Ф.Ф. Бутинцем, С.Ф. Головим, Г.Г. Кірейцевим, М.Ф. Огійчуком, В.Я. Плаксієнком, Л.К. Суком [15]. На сьогодні триває процес активного запровадження у вітчизняну облікову практику МСФЗ, а отже, актуалізувалось питання проведення аналізу окремих об'єктів обліку, зокрема створених на підприємстві фінансових резервів, на предмет виявлення відповідностей та розбіжностей між національними та міжнародними нормами обліку та звітності.

Метою статті є узагальнення національних та міжнародних положень обліку формування резервів майбутніх витрат і платежів та розробка пропозицій з удосконалення порядку їх відображення у фінансовій звітності.

Виклад основного матеріалу. Поняття резервування досить широко вживається в різних аспектах, що призводить до плутанини і неправильного використання в практичній діяльності підприємств. Підприємства України зобов'язані формувати резерви опираючись на Положення (стандарти) бухгалтерського обліку і Міжнародні стандарти фінансової звітності.

Згідно вимог чинного законодавства забезпечення створюються на:

- виплату відпусток працівникам;
- додаткове пенсійне забезпечення;

- виконання гарантійних зобов'язань;
- реструктуризацію, виконання зобов'язань при припиненні діяльності;
- виконання зобов'язань щодо обтяжливих контрактів.

Створення таких забезпечень передбачено п. 13 П(С)БО 11. Крім того, п. 7 П(С)БО 10 визначається необхідність обчислення резерву сумнівних боргів. Тобто створення резервів і забезпечень є необхідністю, визначеною чинними законодавчими і нормативними актами.

На необхідність створення резерву відпусток вказують п. 13 П(С)БО 11 «Зобов'язання» та п. 7 П(С)БО 26 «Виплати працівникам» [12, 14]. Щодо дебіторської заборгованості, яка є фінансовим активом (крім придбаної заборгованості та заборгованості, призначеної для продажу), усі підприємства зобов'язані створювати резерв сумнівних боргів. Це впливає, зокрема, з п. 7 П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість», п. 2.8 р. II П(С)БО 25 «Фінансовий звіт суб'єкта малого підприємництва» [11, 13]. Аналогічні норми містить МСБО 37 «Забезпечення, умовні зобов'язання та умовні активи» [8].

У міжнародній практиці витрати, пов'язані із забезпеченням, можна наводити за вирахуванням суми, визнаної для компенсації. Забезпечення слід переглядати на кінець кожного звітного періоду та коригувати для відображення поточної найкращої оцінки. Якщо вже немає ймовірності, що вибуття ресурсів, котрі втілюють у собі економічні вигоди, буде потрібним для погашення зобов'язання, забезпечення слід сторнувати [8].

Наявність і правильність обліку резервів є показником, який посилює достовірність бухгалтерської звітності її повноту, підвищує ступінь довіри до системи бухгалтерського обліку. Це пов'язано з тим, що резерви є регулюючими статтями, що впливають на кінцевий фінансовий результат в звіті про фінансові результати (про сукупний дохід). Відтак важливе значення має створення забезпечень, ефективне використання та виконання зобов'язань щодо обтяжливих контрактів. Дана структура забезпечень практично не розглядаються в національних П(С)БО.

Методологічні засади обліку та відображення зобов'язань у звітності визначені П(С)БО 11 «Зобов'язання». Між П(С)БО 11 та МСБО 37 існують певні відмінності. Якщо розглядати поняття зобов'язань, то слід відмітити, що національні стандарти, в даному випадку, розглядають зобов'язання, а міжнародні – забезпечення. Опис спільних та відмінних особливостей цих положень, представлено в табл. 1.

Норми, що наведені в П(С)БО 11 застосовуються на підприємствах всіх форм власності крім бюджетних установ. Згідно з П(С)БО 2 «Баланс» зобов'язання – це заборгованість підприємства, яка виникла внаслідок минулих подій і погашення якої, як очікується, призведе до зменшення ресурсів підприємства, що втілюють в собі економічні вигоди

Бухгалтерський облік

[10]. Зобов'язання визнається, якщо його оцінка достовірно визначена та існує імовірність зменшення економічних вигід у майбутньому внаслідок його погашення. Якщо на дату балансу раніше

стверджуване зобов'язання не підлягає погашенню, то його сума включається до складу доходу звітного періоду [10].

Таблиця 1

Порівняльна характеристика міжнародних та національних положень обліку резервів у складів зобов'язань

МСБО 37 «Забезпечення, умовні зобов'язання та умовні активи»	П(С)БО 11 «Зобов'язання»	Висноки
Сфера застосування		
Застосовується всіма суб'єктами господарювання до обліку забезпечень, умовних зобов'язань і умовних активів, за винятком тих, які є результатом контрактів, що підлягають виконанню, крім випадків, коли контракт є обтяжливим. Застосовують до забезпечень реструктуризації (включаючи припинену діяльність)	Норми положення застосовуються підприємствами, організаціями та іншими юридичними особами незалежно від форм власності (крім бюджетних установ та підприємств, які відповідно до законодавства складають фінансову звітність за МСФЗ). Застосовується з урахуванням особливостей оцінки та розкриття інформації щодо зобов'язань, установлених іншими П(С)БО	Частково збігаються
Визначення зобов'язань		
Зобов'язання – це теперішня заборгованість суб'єкта господарювання, яка виникає в результаті минулих подій і погашення якої, за очікуванням, спричинить вибуття ресурсів із суб'єкта господарювання, котрі втілюють у собі економічні вигоди	Зобов'язання – це теперішня заборгованість суб'єкта господарювання, яка виникає в результаті минулих подій і погашення якої, за очікуванням, спричинить вибуття ресурсів із суб'єкта господарювання, котрі втілюють у собі економічні вигоди	Повністю збігаються
Визнання зобов'язань		
Забезпечення слід визнавати, якщо: 1) суб'єкт господарювання має теперішню заборгованість (юридичну чи конструктивну) внаслідок минулої події; 2) ймовірно, що вибуття ресурсів, які втілюють у собі економічні вигоди, буде необхідним для погашення заборгованості; 3) можна достовірно оцінити суму заборгованості	Зобов'язання визнається, якщо його оцінка може бути достовірно визначена та існує ймовірність зменшення економічних вигід у майбутньому внаслідок його погашення. Якщо на дату балансу раніше визнане зобов'язання не підлягає погашенню, то його сума включається до складу доходу звітного періоду	Частково збігаються
Оцінка зобов'язань		
Сума юридичних або конструктивних зобов'язань має бути найкращою оцінкою витрат, необхідних для погашення теперішньої заборгованості на дату балансу	1) довгострокові зобов'язання, на які нараховуються відсотки, відображаються в балансі за їх теперішньою вартістю; 2) поточні зобов'язання відображаються в балансі засумою погашення; 3) непередбачені зобов'язання відображаються на позабалансових рахунках підприємства за обліковою оцінкою	Не збігаються
Класифікація зобов'язань		
1) забезпечення; 2) умовні зобов'язання; 3) можливі зобов'язання; 4) існуючі зобов'язання	1) довгострокові; 2) поточні; 3) непередбачені зобов'язання; 4) доходи майбутніх періодів	Не збігаються

Джерело: складено автором на основі [7, 11].

Як бачимо, більшість норм національного та міжнародного законодавства в частині обліку резерсів є спільні. Зокрема спільними є: умови визнання резерву (забезпечення) (висока ймовірність вибуття економічних ресурсів, у результаті

погашення зобов'язання та можливість його достовірної оцінки); б) цільове призначення резерву (забезпечення) залежить від витрат, для покриття яких він був створений; в) наявність заборони створення резерву для покриття майбутніх збитків від

діяльності підприємства. Основними відмінними ознаками є порядок оцінки створеного резерву (забезпечення) під умовні зобов'язання, різний перелік витрат, на відшкодування яких створюється резерв (забезпечення).

У МСБО 37 «Забезпечення, умовні зобов'язання та умовні активи» забезпечення визначені як неминучі витрати, пов'язані з виконанням зобов'язань [8]. При цьому, забезпечення визнається в сумі, яка є більшою з двох: стягнення внаслідок неможливості виконати контракт або собівартість виконання контракту.

Відповідно до МСБО 37 «Забезпечення, умовні зобов'язання та умовні активи», забезпечення розкривається в балансі в складі короткострокових або довгострокових зобов'язань. У національному бухгалтерського обліку взагалі не передбачено поділ забезпечень за часом їх залучення, хоча термін виконання цих зобов'язань різний. Аналізуючи відмінні характеристики П(С)БО 11 та МСБО 37, необхідно також відмітити, що у П(С)БО 11 відсутні такі важливі терміни і поняття як: подія, що зобов'язує; юридичне зобов'язання; конструктивне (фактичне, традиційне) зобов'язання; теперішня заборгованість; достовірна оцінка зобов'язання; найкраща оцінка видатків, необхідних для погашення теперішньої заборгованості на дату балансу. Крім того, не відображено норми, що оцінка забезпечень здійснюється до сплати податків. У п. 18 П(С)БО 11 підкреслено, що забезпечення переглядаються на кожну дату балансу. При цьому не прописано, що збільшення суми забезпечень відображається як фінансові витрати, що є суттєвим. Зобов'язання підприємств згідно з П(С)БО 11 прийнято поділяти на довгострокові, короткострокові, непередбачені та доходи майбутніх періодів. У міжнародній практиці довгострокові і короткострокові зобов'язання відносять до фактичних, тобто таких, які виникають з договорів, контрактів або на основі законодавства та їх вартість можна точно визначити. Непередбачені зобов'язання відносять до умовних – це неіснуючі зобов'язання, але вони є потенційними, тому що залежать від майбутніх подій, які можуть виникнути в результаті минулої події.

Сучасний стан методики обліку операцій з формування забезпечень більшість дослідників визнають як незадовільний через:

- недостатню розробленість у нормативній базі України умов формування забезпечень (відсутні межі кількісної оцінки ймовірності погашення підприємством зобов'язання, для забезпечення якого формується резерв);

- відсутність методів розрахунку сум відрахувань на створення (поповнення) забезпечень наступних витрат на реструктуризацію, на виконання зобов'язань щодо обтяжливих контрактів, матеріального страхування працівників, які підлягають скороченню;

- відсутність форм первинних документів для розрахунку величин усіх видів забезпечень;

- законодавчу неврегульованість і різноманіття наукових підходів до порядку відображення операцій

формування забезпечень у системі бухгалтерських рахунків підприємств [7, 10, 11, 12].

МСБО 37 «Забезпечення, умовні зобов'язання та умовні активи» та П(С)БО 11 «Зобов'язання» розглядають спільне питання відображення довгострокових зобов'язань у сумі їх теперішньої вартості, але різниця в цих двох стандартах полягає в тому, що міжнародним стандартом передбачено за теперішньою вартістю обліковувати всі довгострокові зобов'язання, а за П(С)БО 11 – за теперішньою вартістю відображаються лише ті довгострокові зобов'язання, на які здійснюється нарахування відсотків. Однією з проблем при відображенні довгострокових забезпечень є визначення їх теперішньої вартості. Теперішня вартість – дисконтована сума майбутніх платежів (за вирахуванням суми очікуваного відшкодування), яка, як очікується, буде необхідна для погашення зобов'язання в процесі звичайної діяльності підприємства [12].

Створення резерву сумнівних боргів за вимогами П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість» є обов'язковим практично для всіх підприємств, в обліку яких значиться поточна дебіторська заборгованість. Основна відмінність порядку створення резерву сумнівних боргів у бухгалтерському обліку від податкового полягає у визначенні суми резерву: з метою оподаткування сума відрахувань у резерв залежить від періоду прострочення погашення боргу, в бухгалтерському обліку – від бухгалтерського стану (платоспроможності) боржника і оцінки ймовірності погашення боргу повністю або частково. Процедура оцінки ймовірності погашення боргу в нормативних документах з бухгалтерського обліку не прописана. Підприємству доцільно прописати порядок визначення суми резерву у своїй обліковій політиці [11].

Резерв створюють тільки під поточну дебіторську заборгованість, яка одночасно відповідає таким вимогам (п. 7 П(С)БО 10):

- є фінансовим активом, тобто контрактом, що надає право отримати грошові кошти або інший фінансовий актив від іншого підприємства (п. 4 П(С)БО 13 «Фінансові інструменти»). Таким чином, за виданими авансами резерв не створюють;

- не придбана підприємством і не призначена для продажу;

- не вважається безнадійною, а є сумнівною, тобто такою, щодо якої існує невпевненість в її погашенні (п. 4 П(С)БО 10) [11].

Методи розрахунку резерву, які застосовуються на підприємстві, фіксують у наказі про облікову політику. Крім того, у наказі про облікову політику потрібно встановити чіткі часові критерії визнання дебіторської заборгованості сумнівним боргом (наприклад, прострочення погашення боргу протягом 3 або 6 місяців).

По суті будь-яке зобов'язання – це завжди неминучі витрати періоду чи майбутніх періодів. У зв'язку з цим, пропонуємо визначити поняття забезпечень, як неминучі витрати, пов'язані з виконанням зобов'язання, яке характеризується

Бухгалтерський облік

невизначеною сумою або часом погашення на дату балансу. Забезпечення – це неминучі витрати, пов'язані з виконанням зобов'язання.

Отже, суми створених забезпечень визнаються витратами. Забороняється створювати забезпечення для покриття майбутніх збитків від діяльності підприємства. Забезпечення для відшкодування витрат на реструктуризацію створюється у разі наявності затвердженого керівництвом підприємства плану реструктуризації з конкретними заходами, строками їх виконання та сумою витрат, що будуть зазані після початку реалізації цього плану. Сума забезпечення визначається за обліковою оцінкою ресурсів (за вирахуванням суми очікуваного відшкодування), необхідних для погашення відповідного зобов'язання на дату балансу. Залишок забезпечення переглядається на кожну дату балансу та, у разі потреби, коригується (збільшується або зменшується). У разі відсутності ймовірності вибуття активів для погашення майбутніх зобов'язань сума такого забезпечення підлягає сторнуванню [11].

Створення резервів, на нашу думку, є закономірним і безумовно справедливим механізмом реалізації важливого принципу бухгалтерського обліку, що закладений як в міжнародному так і в національному законодавстві – принципу нарахування та відповідності доходів і витрат, згідно з яким для визначення фінансового результату звітного періоду необхідно порівняти доходи звітного періоду з витратами, що були здійснені для отримання цих доходів. При цьому доходи і витрати відображаються в бухгалтерському обліку та фінансовій звітності в момент їх виникнення, незалежно від дати надходження або сплати грошових коштів. Підтвердженням імперативності нарахування забезпечень є і пп. 11.10 Інструкції по інвентаризації основних засобів, нематеріальних активів, товарноматеріальних цінностей, грошових коштів і документів та розрахунків [11], яким визначено, що «залишок резерву на оплату відпусток, включаючи відрахування на державне соціальне страхування з цих сум, станом на кінець звітного року визначається за розрахунком, який базується на кількості днів невикористаної працівниками підприємства щорічної відпустки та середньоденної оплати праці працівників».

Обов'язковість нарахування забезпечень в Україні, на наш погляд, не викликає сумнівів. Проте, відсутність показника забезпечень у звітності не дозволяє вірно її інтерпретувати та може викликати сумніви щодо достовірності відображення величини власного капіталу, якщо у примітках до звітності не зазначено, що зобов'язань, пов'язаних з минулими подіями, які призведуть до витрат у майбутньому підприємство, не має.

Вважаємо, що прогнозування майбутніх витрат і платежів та формування на його основі економічно обґрунтованих резервів сприятиме зростанню ефективності діяльності підприємств, забезпечить підвищення достовірності даних бухгалтерського обліку про реальний стан дебіторської

заборгованості, дозволить аналізувати фінансово-майновий стан підприємства з урахуванням майбутніх, передбачуваних підприємством подій.

Висновки. Як свідчить проведений аналіз, питання уніфікації обліку резервів згідно П(С)БО 11 та МСБО 37 вимагає суттєвих доопрацювань і доповнень в напрямку пристосування їх до конкретних умов господарювання, з метою удосконалення вітчизняної системи бухгалтерського обліку. Виявлено як спільні, так і відмінні ознаки національного та міжнародного законодавства в частині формування резервів (забезпечень) під умовні зобов'язання. Основними спільними ознаками визначено: умови визнання резерву (забезпечення); цільове призначення резерву (забезпечення); наявність заборони створення резерву для покриття майбутніх збитків від діяльності підприємства. Основними відмінними ознаками є порядок оцінки створеного резерву (забезпечення) під умовні зобов'язання, різний перелік витрат, на відшкодування яких створюється резерв (забезпечення).

Перспективами подальших досліджень є розробка пропозицій з удосконалення методичних підходів до відображення в обліку умовних зобов'язань та забезпечення витрат та платежів, що дозволить поглибити інформаційну змістовність даних, що використовуються в управлінні діяльністю підприємства.

4 Список використаних джерел

1. Бездушна Ю. С. Методологія обліку і оцінки фінансових інструментів та її застосування аграрними підприємствами. *Аграрний вісник Причорномор'я. Збірник наукових праць. Серія: економічні науки.* 2010. Вип. 53. С.18-23.
2. Боярова О. А., Кузик Н. П. Резерв сумнівних боргів як обачний інструмент впливу на діяльність підприємства. *Облік і фінанси АПК.* 2010. № 4. С. 41-44.
3. Грачева Р. Обязательства как элемент финансовой отчетности или Бухгалтерский очерк о событиях и последствиях. *Бухгалтерия.* 2001. № 32/1. С. 53-56.
4. Задорожний З. В., Давидович І. Є., Омецінська І. Я. *Управлінський облік.* Тернопіль: ХАЙ-ТЕК ПРЕС, 2010. 280 с.
5. Каменская Т. А. Международные стандарты финансовой отчетности в Украине: современное состояние, практика и проблемы внедрения. *Бухгалтерский учет и аудит.* 2012. № 12. С. 12-17.
6. Козлова М. О. Облік і контроль процесу резервування (на прикладі діяльності великих промислових підприємств України): автореферат дис. канд. екон. наук: 08.06.04 / Держ. акад. статистики, обліку та аудиту Держкомстату України. К., 2006. 21 с.
7. Методичні рекомендації щодо облікової політики підприємства: затверджені наказом Міністерства фінансів України від 27.07.2013 р. № 635. URL: http://195.78.68.18/minfin/control/uk/publish/article?art_id=382876&cat_id
8. Міжнародні стандарти фінансової звітності 37 «Забезпечення, умовні зобов'язання та умовні активи». URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_051

9. Омецінська І. Я. Облік і аналіз зобов'язань будівельних підприємств: методика та організація: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: 08.00.09. Тернопіль, Тернопільський національний економічний університет, 2008. 20 с.

10. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 2 «Баланс», затв. наказом Міністерства фінансів України від 31.03.1999 р. № 87. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0396-99>

11. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість», затв. наказом Міністерства фінансів України від 08.10.99 р. № 237. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0725-99>

12. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 11 «Зобов'язання», затв. наказом Міністерства фінансів України від 31.01.2000 р. № 20. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0085-00>

13. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 25 «Фінансовий звіт суб'єкта малого підприємництва», затв. наказом Міністерства фінансів України від 25.02.2000 р. № 39. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0161-00>

14. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 26 «Виплати працівникам», затв. наказом Міністерства фінансів України від 28.10.2003 р. № 601. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1025-03>

15. Сук Л. К., Сук П. Л. Фінансовий облік: навч. посіб. К.: Знання, 2010. 629 с.

16. Чацкіс Ю. Д., Наумчук О. А. Визначення методів формування системи облікового забезпечення управління суб'єктами господарювання. *Вісник Донецького національного університету економіки і торгівлі ім. М. ТуганБарановського. Сер. Економічні науки*. 2009. № 4. С. 227-234.

4 References

1. Bezduzhna, Yu. S. (2010). Metodolohiia obliku i otsinky finansovykh instrumentiv ta yii zastosuvannia ahrarnymy pidpriemstvamy [Methodology of accounting and evaluation of financial instruments and its use by agricultural enterprises]. *Ahrarnyi visnyk Prychornomia. Zbirnyk naukovykh prats. Serii: ekonomichni nauky*, (53), 18-23.

2. Boiarova, O. A., Kuzyk N. P. (2010). Rezerv sumnivnykh borhiv yak obachnyi instrument vplyvu na diialnist pidpriemstva [The reserve of doubtful debts as a prudent instrument of influence on the activities of the enterprise]. *Oblik i finansy APK*, (4), 41-44.

3. Hracheva, R. (2001). Obiazatelstva kak element finansovoi otchetnosti ili Bukhhalterskii ocherk o sobytiakh i posledstviakh [Obligations as an element of financial reporting or Accounting essay on events and consequences]. *Bukhhalteriia*, (32/1), 53-56.

4. Zadorozhnyi, Z. V., Davydovych, I. Ye., Ometsinska, I. Ya. (2010). Upravlinskyi oblik [Management Accounting]. Ternopil: KhAI-TEK PRES.

5. Kamenskaia, T. A. (2012). Mezhdunarodnye standarty finansovoi otchetnosti v Ukraine: sovremennoe sostoianie, praktika i problemy vnedreniia [International Financial Reporting Standards in Ukraine: current state, practice and

problems of implementation]. *Bukhhalterskyi uchet i audyt*, (12), 12-17.

6. Kozlova, M. O. (2006). Oblik i kontrol protsesu rezervuvannia (na prykladi diialnosti velykykh promyslovykh pidpriemstv Ukrainy) [Accounting and control of the reservation process (on the example of large industrial enterprises of Ukraine)] (Dissertation abstract). Kyiv: Derzh. akad. statystyky, obliku ta audytu Derzhkomstatu Ukrainy.

7. Ministerstvo finansiv Ukrainy. (2013). Metodichni rekomendatsii shchodo oblikovoi polityky pidpriemstva [Methodical recommendations on the accounting policy of the enterprise]. Retrieved from http://195.78.68.18/minfin/control/uk/publish/article?art_id=382876&cat_id

8. IAS 37 – Provisions, Contingent Liabilities and Contingent Assets. Retrieved from http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_051

9. Ometsinska, I. Ya. (2008). Oblik i analiz zoboviazan budivelnykh pidpriemstv: metodyka ta orhanizatsiia [Accounting and analysis of obligations of construction companies: methods and organization] (Dissertation abstract). Ternopil: Ternopilskiy natsionalnyi ekonomichniy universytet.

10. Ministerstvo finansiv Ukrainy. (1999). Polozhennia (standart) bukhhalterskoho obliku 2 «Balans» [National Accounting Standard 2 «Balance»]. Retrieved from <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0396-99>

11. Ministerstvo finansiv Ukrainy. (1999). Polozhennia (standart) bukhhalterskoho obliku 10 «Debitorska zaborhovanist» [National Accounting Standard 10 «Receivables»]. Retrieved from <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0725-99>

12. Ministerstvo finansiv Ukrainy. (2000). Polozhennia (standart) bukhhalterskoho obliku 11 «Zoboviazannia» [National Accounting Standard 11 «Liabilities»]. Retrieved from <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0085-00>

13. Ministerstvo finansiv Ukrainy. (2000). Polozhennia (standart) bukhhalterskoho obliku 25 «Finsanovyi zvit subiekta maloho pidpriemnytstva» [National Accounting Standard 25 «Financial report of a small business entity»]. Retrieved from <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0161-00>

14. Ministerstvo finansiv Ukrainy. (2003). Polozhennia (standart) bukhhalterskoho obliku 26 «Vyplaty pratsivnykam» [National Accounting Standard 26 «Employee Benefits»]. Retrieved from <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1025-03>

15. Suk, L. K., Suk, P. L. (2010). Finansovyi oblik [Accounting]. Kyiv: Znannia.

16. Chatskis, Yu. D., Naumchuk, O. A. (2009). Vyznachennia metodiv formuvannia systemy oblikovoho zabezpechennia upravlinnia subiektamy hospodariuvannia [Determination of methods for creating a system of accounting support for managing business entities]. *Visnyk Donetskoho natsionalnoho universytetu ekonomiky i torhivli im. M. Tuhana Baranovskoho. Ser. Ekonomichni nauky*, (4), 227-234.